

„Měla jsem kamarádku, Vašek s ní pracoval v chemické laboratoři. Ta mě sem přivedla. Bavilo mě to tady. Prováděly se tu nákupy herců...“ vzpomíná paní Olga.

Také ona v té době chtěla být herečkou. Nadšeně ochotničila, snažila se vypadat elegantně, ale upřímnou, energickou a občas také trochu hubatou holkou ze Žižkova nepřestala být ani v intelektuální společnosti pražské Slávie.

Je vhodné si připomenout, že mluvíme o padesátých letech, o době, v níž na Sjezdu socialistické kultury zazněla slova:

„Je to především buržoazní individualismus, nejtypičtější morální, psychologický a ideologický přežitek minulosti, přežitek, který se nejvíce vzpírá socialistické výchově a převýchově. Proti lacinému, k ničemu nezavazujícímu pokryteckému pojetí svobody a humanity oportunistů a buržoazních liberálů staví revoluční dělnická třída své činnorodé vědecké pojetí. Za hlavní podmínku společenského pokroku považuje dělnická třída rozvoj výrobních sil. Člověk kapitalismu definitivně odchází, na jeho místě, aniž si tuto změnu plně uvědomujeme, se objevuje docela jiný člověk, člověk nového, vyššího společenského řádu, člověk socialistický...“

A v této době se „proletářská“ dívka Olga dostává mezi „buržoazní liberály“. Bariéra mezi těmito dvěma světy však existuje jen v toužebné snaze tehdejších představitelů oficiální kultury...

Přímočará věcnost, zajímavá krása, lehce zastřený hlas a to, že byla tak jiná, okouzlo Václava Havla na první pohled. A co na tomto tehdy dvacetiletém mladíčkovi ze zcela odlišného světa zaujalo o tři roky starší slečnu Olgu?

„Na rozdíl od jiných mládenců jeho věku se mi na něm líbila hloubka, s níž o všem přemýšlel, jeho verše... Takže prvotní bylo ocenění jeho duševních hodnot,“ konstatovala po mnoha letech.

Tři roky však byli pouze kamarádi. Teprve potom spolu začali chodit. Eda Kriseová ve svém pojetí Havlova životopisu tento okamžik hodnotí takto: „Je to pořád rok 1956 – v životě Václava Havla nad jiné významný. Na jaře začal chodit s Olgou... Olga s ním sedávala ve Slávii. Chtěla být tehdy herečkou. Byla hezká, elegantní. Pocházela z odlišného prostředí, a to Václava velice zajímalo.“

Zamiloval se a krátce potom, co s Olgou začal chodit, se pokusil vyjádřit svůj vztah k ní verši:

*Svítá, žáby ve vašem rybníku
divoce kuňkají, ticho, nikde ani duše.
Stojíme sami u zdi, osázené
skleněnými střepinami pro ztížení života zlodějům.
Napadají mě příměry o sobě – zloději –
a o tvé tváři – zdi se střepinami, aby byla
má cesta k tvé duši složitější.*

×

Téměř každému však připadal jejich vztah nevysvětlitelný, magický a zcela neperspektivní. On – mladík z bohaté buržoazní rodiny, vysoce intelektuálně zaměřené. Přemýšlivý, uzavřený a trochu nesmělý. Ona – typická proletářka ze Žižkova, jejíž formální vzdělání skončilo vyučením u Bati. Otevřená, bezprostřední. Dana Němcová o ní řekla: „Rozhodovala se vždy věčně,

měla ráda záležitosti, které byly zřetelné, a otravovaly ji intelektuální chuchvalce, což ovšem neznamená, že sama nebyla schopná konceptu a širší perspektivy.“

Jak se ti dva k sobě mohou hodit, jak je možné, že se tolik milují, nad tím uvažoval snad každý, kdo Václava a Olgu znal. Jedním z těch, kteří nedokázali tento vztah ihned pochopit, byl také Miloš Forman: „Jako študáci jsme se scházeli téměř denně v kavárně Slávii. A trvalo mi to dost dlouho, než jsem si všiml, že ta mladá ostrá holka patří k Havlovi. Nemohl jsem si je dát nějak dohromady. Filozofující Vašek a vedle něj, s nohama na zemi, tahle osůbka s jazykem jak břitva. A trvalo mi to ještě mnohem déle, nežli jsem objevil to neviditelné kouzlo její osobnosti.“

Zajímavý je názor Josefa Topola, jednoho z nejbližších přátel Václava a Olgy. Jako dramatik schopný nezaujatého pohledu spatřoval zdánlivou nesourodost této dvojice docela opačně.

Olga mu vždycky připadala jako aristokratka, už jen rysy obličejce. A pak samozřejmě povahou – svou hrdostí, nezlomností, jistým chladem, který dokázala dát najevo a který mohl být mylně vykládán jako nadřazenost, pohrdání... Také důstojností a přirozeným respektem, jež její osobnost budila.

Václav naopak vždy působil velice lidově, prostě. Sama paní Olga kdysi s úsměvem popisovala, jak vidí manžela třeba ve chvíli, kdy se po skončení inscenace své hry (v tomto případě *Žebrácké opery*) klaní na jevišti: „Stojí tam takový mládenec s modrýma očima, působí tak dobrosrdečně. Člověk by do něj ani neřekl, že takovou myšlenku může mít, že se dokáže tak ponořit do všech možných záhybů lidské duše...“

Ve skutečnosti byl svazek těchto dvou lidí velice logický. Ostatně právě Josef Topol byl jedním z těch, kdo ho chápali víc

než dobře. Měl totiž vlastní – a hodně podobnou zkušenost. Jeho žena Jiřina, mimo jiné Olžina dlouholetá přítelkyně, pocházela také ze Žižkova a dospívala za velmi obdobných okolností.

Mnohem víc však bylo těch, kteří snad na základě vžitých předsudků tuto lásku pochopit nedokázali anebo jí nedávali velkou perspektivu.

Václav Havel se hlubokou vnitřní logiku jejich vztahu několikrát pokusil vysvětlit, objasnit tajemství, které tolika lidem vrtalo hlavou. Olga o tom nepřemýšlela. Byli spolu, a to stačilo. Taková byla její logika.

„Vašek se stal po vojně kulisákem, pak byl dramaturgem v Divadle Na Zábradlí. Já byla účetní v bazaru ve Skořepce. Jenže ve dne pracovat a večer s ním být v divadle, a pak si ještě případně povídat do noci s kamarádama, to nešlo. Na Zábradlí potřebovali uvaděčku, tak jsem to vzala,“ vzpomínala paní Olga se svou typickou věcností.

Jsme stále v době, jejíž paradoxnost lze charakterizovat například tím, že Alfréd Radok, později oceňovaný nálepkou „buržoazního idealisty a existencialisty“ a donucený k emigraci, obdržel Cenu Klementa Gottwalda za *Laternu magiku*...

Abychom si udělali představu:

Kilogram mouky stál 3,80 Kčs, čtvrtka másla 9,50 Kčs a technický hit sezóny, pračka Perobot s odstředivkou, 1 900 Kčs.

Rodinám, v nichž hrubá měsíční mzda živitele rodiny nepřesahovala 1 400 Kčs, přináležel přírůstek na třetí a každé další dítě 260 Kčs. Rodinám s jedním dítětem, u nichž hrubá mzda živitele rodiny nepřesahovala 3 000 Kčs, se přírůstek na děti neposkytovaly.

Legendární Spartaky nahradil nový typ vozu – Škoda Octavia Super.

Sovětská vláda doporučila naší vládě jednat o mírové smlouvě s Německem.

Komsomolskaja pravda uveřejnila prognózu vědeckotechnického rozvoje. Na rok 2000 plánovala osídlení planet a vynález umělého mozku, na rok 2010 cestu do nitra Země či využití energie blesku.

Tehdejší kolegyní Olgy Havlové, tedy druhou uvaděčkou v Divadle Na Zábradlí, byla překladatelka z francouzštiny Věra Dvořáková. O přestávkách se spolu poctivě dělily o drobné, které dostaly od diváků.

Její manžel se s Václavem Havlem poznal čirou náhodou ve vlaku. Prý přistoupil nějaký baculatý blondák v uniformě a celkem samozřejmě došlo k představení:

„Já jsem nějaký Dvořák.“

„A já Havel.“

To bylo v roce 1957.

Věra Dvořáková – snad právě proto, že jako žena dokázala lépe pochopit, co její přítelkyně hledá a jaká skutečně je –, o Olze Havlové řekla: „Byla v ní samozřejmě síla a dovedla rychle odhadnout, kde jsou hodnoty... Ve srovnání s Václavem Havlem byla tvrdší, ale neměla jeho rozhled. Spíš schopnost citu pro to, co se patří.“

×

Zdánlivě nesourodý vztah však mnozí nechápali nejen tenkrát, ale ani o mnoho let později, kdy už odpověď na otázku po hnací

síle a podstatě tohoto partnerství bylo možno nalézt snadněji. Například jeden z Havlových životopisců, Angličan Michael Simmons, se netají tím, že tomuto vztahu vůbec, ale vůbec nerozumí. Přitom se možná stačí jen pozorně začíst do některých úvah pozdějšího pana prezidenta, třeba do jeho odpovědí v proslulém *Dálkovém výslechu*: „Jednou mou základní životní jistotou nedokázalo – alespoň zatím – nic otrást. Tou jistotou je Olga. Jsme povahy velmi různé: já buržoazní dítě a věčně rozpacitý intelektuál, ona proletářské děvče značně samostatné, nesentimentální, střízlivé, občas dost hubaté a protivné, zkrátka osoba, kterou nelze opít rohlíkem... Nalezl jsem v Olze přesně to, co jsem potřeboval: mentální odpověď na mou mentální roztrženosť, střízlivého korektora mých potrhých nápadů, soukromou oporu mých veřejných dobrodružství...“

×

Po třech letech přátelení a osmi letech „chození“ se Olga s Václavem rozhodli pro svatbu. Na obou stranách však v té době byly jisté výhrady. Olze jejího vyvoleného rozmlouvaly kamarádky.

„Když jsem Václava poznala, psal nějaké básničky. A takových tady tehdy bylo plno. Navíc mi spolužačka říkala: Prosím tě, takovýho zajíce...? U nás v rodině jsme však k sobě měly mladšího skoro všechny, jsme prostě taková rodina,“ nedala se Olga vyvést z míry tehdy stejně jako mnohokrát potom.

Co však nevadilo budoucí paní Havlové, přičilo se té stávající, tedy Václavově mamince.

„Ta nejprve, když zjistila, že jsem o tři roky starší, že mám jenom měšťanku a neznám žádný cizí jazyk, byla zoufalá. Pak mě ale poznala, zjistila, jaká jsem, a smířila se s tím. Nakonec jsem

byla jediná, kdo jí dával informace o divadle a o dění vůbec, protože páni synové neměli čas...“

Svou povahou a přirozenou osobností si však Olga Havlová tchyni získala až později. Svatební obřad proto probíhal utajeně a zcela neformálně. Olga s Václavem se vzali 7. července 1964 na Žižkově, a to pouze v přítomnosti svědků – Jana Grossmana a Libora Fáry.

Improvizovaná svatební hostina se konala Na Příkopě, v tehdejší restauraci Moskva. Svatebčané ovšem netušili, že právě v tu dobu je v tomto podniku vyhlášen bezmasý den, takže si nakonec zrovna moc nepochutnali. Nepozvali ani své početné přátele – těm o svém sňatku napsali až z dovolené, jakési improvizované svatební cesty.

V jejich životě se však tím, že se stali manželi, příliš mnoho nezměnilo.

„Mužský je pro mě absolutně rovnocenný partner. Dvě polhavi existují proto, aby se doplňovala. Pokud se týká našeho vztahu s Václavem, vždy jsme byli rovnocennými partnery,“ vysvětlila paní Olga svou představu manželského soužití o mnoho let později. A také si zavzpomínala na chod mladé domácnosti: „Například jsme nikdy nerozlišovali, či jsou vlastně peníze, které utrácíme, a nikdy jsme si to ani nevyčítali. Byly doby, kdy jsem já chodila do zaměstnání a Václav do školy, on měl strašně málo peněz a chybělo mu na cigarety. Jindy dával krev, aby dostal dvě stě korun, a pak jsme šli třeba do nějaké vinárny, kde jsme to utratili. Vzpomínám na to jako na velice hezkou dobu.“

Pak jsme měli víc peněz, to když se začaly hrát Václavovy hry, měli jsme šuplíček, kde jsme měli peníze, a tam jsme si brali, co kdo potřeboval. A když peníze zase nebyly, šel Václav do pivovaru, uskrovnili jsme se a bydleli na chalupě, kde život tolik nestál.“

Václav Havel si zvykl, že se na svou ženu může spolehnout i se zavřenýma očima. Nechtěl bez ní řešit ani takové maličkosti, jako je barva kravaty. Léta, která spolu prožili, rozhodně nemůžeme nazvat jednoznačně šťastnými, a už vůbec ne bezkonfliktními. Jenže během času prostě prorostli jeden druhým natolik, že existovat bez toho druhého nešlo.

To bychom však přeskakovali. Zatím jsme stále v šedesátých letech, která byla pro Olgu s Václavem asi nejšťastnější. Od roku 1961 až do nuceného odchodu o osm let později pracovali oba v Divadle Na Zábradlí a Václav Havel psal. V roce 1963 byla uvedena jeho hra *Zahradní slavnost*. O dva roky později se stává členem redakční rady časopisu *Tvář*.

Obrázek této doby si můžeme udělat například také z televizního programu na pátek 17. dubna 1964:

- 16.00 Pořad Intervize: Kde býval Lenin
- 17.30 Učíme se matematice
- 18.15 Z očí do očí (Bratislava)
- 19.30 Jeden z nás
(Dokumentární pořad k 70. narozeninám
N. S. Chruščova)
- 20.10 Komunistka (Sovětské filmové drama)
- 22.10 Smím prosit? (4. lekce televizních tanečních)

Olga byla první čtenářkou i kritičkou Václavových děl. Nutil ji, aby mu svůj názor řekla, přestože někdy byla skoupá na slovo. Ale pro mladého dramatika byl právě její úhel pohledu zajímavý. Olga mu tehdy vyhověla – ovšem po svém: „Když jsem četla jeho první hry, neradila jsem mu strukturu, ale spíš jen nějaký výraz, upozornila jsem ho na vulgaritu, která když v textu byla, se mi třeba nelíbila. Každý autor žádá spíš potvrzení svých myšlenek než jejich vyvracení. Já navíc nejsem ani spisovatel, ani filozof, abych takovou potřebu diskutovat cítila.“

×

To, že se Václav Havel v té době stával čím dál úspěšnějším spisovatelem, jeho ženu nijak z míry nevyvádělo. Žádnou zvláštní pýchu ostatně necítila ani později, kdy se stala paní prezidentovou a jejího manžela oslavoval celý svět. Připadalo jí to stejně přirozené jako cokoli jiného. Sama o tom řekla: „Lidé se mě občas ptali, jaké to je, mít za muže spisovatele. Ale spisovatelé nebo filozofové jsou také jenom lidé, chtějí dobrou večeři, krásný domov a příjemné prostředí. Jistě, jsou spisovatelé, kteří jsou protivní, nesnesitelní a nedá se s nimi žít. A pak jsou samozřejmě takoví, kteří jsou prima a žít se s nimi dá. Nevidím v tom žádný problém, spisovatel opravdu není něco jako zvláštní zvíře.“

To však neznamená, že by vztah paní Olgy a jejího manžela byl výhradně idylický. Naopak. Právě rozdílnost obou povah v sobě měla napětí, jakýsi stálý spor.

Jak říká jejich blízký přítel Zdeněk Urbánek, vypadali, jako by se prostě potřebovali pohádat. Dokázali se prý třeba deset minut hádat o úplnou malichernost, ale jejich konflikt přitom nijak neovlivnil atmosféru, nekazil jim ani ostatním den.

„Aby se třeba Václav urazil, to neexistovalo,“ vzpomíná Zdeněk Urbánek. „Byli si velice blízcí a kamarádští... Pokud by se dala lidská obec rozdělit na dva typy – přemýšlivé a spontánní –, pak Václav a Olga byli jejich reprezentanty. Václav má sklon si všechno napřed zdůvodnit a intelektuálně podepřít, ale touží – to je znát i v jeho hrách a příklonu k náboženství –, aby v něm bylo víc iracionálních popudů. V Olze dominovala mnohem větší spontánnost až živelnost, byla instinktivnější. Václav měl v Olze tu spontánnější část lidstva, Olga ve Václavovi tu druhou.“

Jedním z problémů, který manžele Havlovy trápil, byla skutečnost, že nemají děti. Oba touto okolností trpěli, ačkoli to neradi dávali najevo. I v tomto případě se však projevil zcela roz-

Olga Havlová označila za svůj vůbec největší kulturní zážitek představení Žebřácké opery v Horních Počernicích. Tehdy hráli pod hrozbou okamžitého policejního zásahu, ale vše dopadlo dobře. O pár let později v roce 1995 se konala znovu veřejná zkouška téže hry.

dílňý přístup jejich povah. Přestože to oba cítili jako nesplněné přání, každý z nich se s ním vyrovnával jinak.

„Děti jsem chtěl mít, ale Pán Bůh mi je nedopřál,“ konstatuje Václav Havel. „Pán Bůh ostatně asi ví, co dělá, mé děti by neměly snadný život.“

Paní Olga, pro niž bylo vlastní nenaplněné mateřství, které jen částečně kompenzovala na dětech příbuzných a přátel, a později především ve své charitativní činnosti, jako pro ženu jistě ještě bolestnější, však se svou vrozenou racionálností a věcným pohledem na svět řekla: „Nikdy jsme se nebránili tomu mít děti, ale bohužel to tak bývá, někteří lidé děti mají a jiní ne.“

Ačkoli vnější okolnosti byly po většinu jejich čtyřicetiletého soužití spíš těžké a nepříznivé, v manželství Olgy a Václava Havlových fungovalo něco podstatnějšího. Vzájemné pochopení, úcta a názorové porozumění.

„Máme rádi stejné věci, obrazy například. Smějeme se stejným věcem, štvou nás stejné věci... Všechno jsme vždycky dělali spolu...“ zhodnotila Olga Havlová tento vztah v době, kdy už dávno věděla, o čem mluví.

×

Ale to bychom zase předbíhali. Na konci šedesátých let paní Olga mohla jenom tušit, co všechno bude muset její manželství přestát, kolik sil ji bude obyčejná věta „Všechno jsme vždycky dělali spolu“ ještě stát.

Přiblížil se rok 1968 a většina lidí s jásotem a naivní vírou ve svobodu uvěřila v „socialismus s lidskou tvář“. Charakter, atmosféru a paradoxnost doby vystihuje například článek z *Rudého práva* z května 1968:

Prezident Ludvík Svoboda v doprovodu 1. tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka odevzdal řád Klementa Gottwalda za budování socialistické vlasti soudruhům dr. Gustávu Husákovi, prof. dr. E. Goldstückerovi, J. Pavlovi a J. Smrkovskému. Řádem republiky za dlouholetou aktivní a obětavou práci v dělnickém hnutí a KSČ vyznamenal další soudruhy, mezi nimi M. Švermovou. Diplom národní umělec obdržel architekt J. Svoboda. Mezi vyznamenanými byla i soudružka M. Zápotocká a P. Dubčeková, matka soudruha Alexandra Dubčeka.